

A Békepárt csekélyebb szervezeti hálózata ellenére is mindent megtett, hogy fokozza és biztosítsa az ellenállás kibontakoztatásának fegyveres katonai lehetőségeit. Erről a horthysta katonai parancsnokságok is tudomást szereztek. A Szege-di V. Hadtestparancsnokság bizalmas parancsban tájékoztatta alárendelt alakulatait arról, hogy a Békepárt utasítást adott tagjainak löfőfegyverek szerzésére a honvédség tagjaitól. Ugyanakkor okulva a Békés megyei lakosság partizánokat segítő és bűjtató akcióiból, a Szege-di V. Csendőrkörlet 1944. június 19-én utasítást adott ki, hogy a löfőfegyverek szerzőit és a partizánok rejtgetőit a jövőben súlyosabb, szükség esetén halálos ítélettel fogják sújtani.

A fentiek figyelembevételével, igen nagy jelentőségű volt annak az ellenállási csoportnak a szervezkedése, amely elhatározta, hogy fegyvereket szerez és akciókat szervez a német és horthysta csapatok hátában. A csoport 1944. szeptemberében szerveződött. A csoport tagjai voltak: Adok János, Bánfűsz Imre, Halász György, Kolosár Béla, id. Komócsin Mihály, ifj. Komócsin Mihály, Konez László, Kovács Attila, Laczkó István, Ladányi Panni, Machánszky József és Pikler Tamás.

A csoport először a fegyverek megszerzésére összpontosította tevékenységét. Adok Jánosnak, ifj. Komócsin Mihálynak és Machánszky Józsefnek sikerült kézi löfőfegyvereket — pisztolyokat és puskákat, valamint kézigyújtókat — szerezni a tüzerlaktanyából. Egy másik úton — ifj. Komócsin Mihály révén — sikerült néhány pisztolyt szerezni a Bruckner vaskereskedésből is. A csoport fiatal leventeköteles tagjai többször is beálltak a sorba a leventék részére történő puskák osztásakor, csak hogy minél több fegyverrel rendelkezzenek.

A csoport tagjai észrevették, hogy a front közeledtével a zűrzavart felhasználva fosztogatók lepték el a szegedi gettót. A fegyverek első felhasználására akkor került sor, amikor Bánfűsz Imre és ifj. Komócsin Mihály elkezdtek kifelé szorítani a fegyvereikkel — a fosztogatókat a gettóból.

A szerveződő ellenállási csoport elhatározta, hogy megakadályozza a szegedi közúti és a bombázások révén megrongálódott vasúti híd felrobbantását. A megszerzett fegyvereket összegyűjtötték, ezek elrejtésében elsősorban Ladányi Panni, Ecsedi Géza, Strack Éva és Svarc Lipótné segítettek.

1944. október 7-től a szegedi közúti hidat egy rajnyi német és szakasznyi magyar őrség őrizte, és előkészítették a híd felrobbantását. Október 8-án, vasárnap már kiürítették a várost. A horthysta csapatok a leventéket szedték össze, hogy legyen még ágyútöltetek a „végső harcra”. Fejlesztve menekült az V. hadtest parancsnoksága is, élen Kálmán altábornaggal. Velük együtt szedelőzködtek a város hatóságának vezetői, értekekkel felszerelve, Szeged védelmét Pák alezredes parancsnoksága alatt két zászlóalj katonaságra bízta, ezek is Kiskundorozsmára húzódtak vissza.

Elterjedt a városban a hír, hogy a német hadvezetés utasítására a visszavonuló magyar csapatok aláaknázták, s a műszaki utóvéd felakarsa robbantani a hidakat.

Október 7-én, szombaton délután a csoport két tagja, Konez László és id. Komócsin Mihály indult el a munkások megbízásából, hogy felkeresi a műszaki robbantóalakulat parancsnokságát. A parancsnokság a Rudóli tere, a Kalánka-cukrászda fölötti elhagyott lakásban székelt. A robbantóalakulat parancsnoka — egy uradalmi ispán fia —, akinek a „németek voltak az istenei” elzárkózott a munkások kérésének teljesítése felől.

Antifasiszmus és ellenállás Dél-Magyarországon

5. Ellenállási csoportok

A csoport elhatározta, hogy fegyveresen kényszerítik az őrséget a felrobbantás megakadályozására. Id. Komócsin Mihály felkereste Örley Zoltán nyugállományú őrnagyot, s rábeszélte, hogy tiszti ruhába öltözve vezesse a fegyveres munkások egy csoportját a hídra és akadályozzák meg a híd felrobbantását. Örley katonai ösztökéltetései révén megtagadta a csoport számára, hogy a robbantás időpontját október 10-re, keddre tűzték ki. A csoport lázasan készülődött.

A fegyverek és a csoport tagjai együtt voltak, amikor a szovjet csapatok gyorsabb előrenyomulása miatt a híd felrobbantását előbbre hozták, és Kecskemétről a szegedi riadóközpontba, a Pósta épületébe érkezett utasítás értelmében a hidat 1944. október 9-én este 10 órakor felrobbantották, s ezt így megakadályozni nem tudták. Két gyorsan egymás után következő fűlsiketítő detonáció rengette meg a várost, zúgta be a Tisza-parti ablakokat: hídjaik a levegőbe repültek. A sikertelenség ellenére tiszteletet ébresztettek azok az erőfeszítések, amelyek arra irányultak, hogy az átkelést és közlekedést biztosító Tisza-hidak épségben maradjanak.

Százasiék azzal rémisztgettek a kezükben levő ország-rész lakosságát, hogy a szovjet csapatok vérfürdőt rendeznek az ellenőrzésük alá jutó területen. Ebben a helyzetben igen nagy a jelentősége a Délmagyarországon megjelent felhívásnak, amely „Budapest Népe”-hez és a „Magyar Honvédek”-hez szólt. A felhívást a kommunista és szociáldemokrata párt tagjai írták alá, a város vezetői értelmiségei, egyetemi tanárok és lelkesek, többek között: Dénes Leó frakcióelnök, id. Komócsin Mihály szakszervezeti titkár, dr. Valentiny Ágoston polgármester, dr. Purjesz Béla, dr. Hermann Egyed egyetemi tanár, Baranyi János zongoraművész stb. A felhívás aláíróit a Szálasi-kormány távollétükben halálra ítélte.

Ezt írták felhívásukban: „*Atérvén a történelmi órát, az ország második városa szól hozzátok, hogy feltárja előttetek az igazságot... Mi a fasizmus rémuralmának megszüntetése. Mivel ez utóbbi a kor kulcskérdése volt, az ellenállási mozgalom történetét kutatni annyit jelent, mint kutatni népi demokratikus forradalmunk feltételeinek létrejöttét ezen a területen.* A levéltári dokumentumok azt bizonyítják, hogy a második világháború végéig az egyre fokozódó fasiszta terror következtében nem sikerült teljesen felszámolni a haladó erőket, sőt ezen erők száma a felszabadulás idejéig lassan, de állandóan emelkedett. Volt tehát Dél-Magyarországon a fasizmus fertőzésétől mentes olyan aktív mag, amely politikailag fel volt készítve az új helyzetre, amely politikai érettségénél fogva jogosan vette kézbe a felszabadult Dél-Magyarország irányítását.

Szeged a hazai lapokban

1975/11

ANDÓ Mihály: A dél-alföldi szikes tavak természeti földrajzi adottságai. Hidrológiai Közöny, január. [A Fehér-tóról is. Térképekkel.]

PAPAY Károlyné: Ki tesz többet az anyagtakarékosságot? — Új versenyforma a szegedi gumigyárban. Vegyipari Dolgozó, február.

LÖRINCZ János: Terven felül készült. — Tizenhárommillió doboz gyufa. Építők Lapja, febr. 24. [A gyufagyárról.]

VÖRÖSS László Zsigmond: Vesszélyben a magyar hársfa Szegeden. Búvár, március. [A Várkertben levő ritka fákát a partfal építése miatt át kell ültetni. Fényképpel.]

HORVÁTH Dezső: Csongrádi tudósítás. Köznevelés, márc. 7. [Az iskolák és a művelődési házak együttműködése a szegedi járásban. Fényképpel.]

HAJDÚ György: Az elsőként felszabadult magyar nagyváros. — Szeged három évtizede. Közalalmazott, márc. 8. [Dénes Leó egykori és Papp Gyula mai tanácselnök nyilatkozata. Fényképekkel.]

Komputer az olajbányászatban. Népszava, Magyar Hírlap, márc. 8. Szolnok megyei Néplap, márc. 9. [Tíz éve kezdődött az olajkutatás a szegedi szénhidrogén-medencében.]

PERNEKI Mihály: Akkor lesz boldog... — Dél-magyarországi ellenállás. — Egyéni akció és szervezett harc. Magyarország, márc. 9. [Szegedi vonatkozásokkal.]

Megyei párttervezet. — Csongrád. Népszabadság, Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Népszava, márc. 9.

Elérte Algyót az olajvezeték. Hétfői Hírek, márc. 9. [Asotthalom felől.]

Szeged. — Az idei szabadtéri játékok programja. Magyar Hírlap, Népszava, márc. 11.

A Békés és Csongrád megyei pártbizottság tisztségviselői. Népszabadság, márc. 11.

VARGA László: Olajozottan. — Algyói lépések. Magyar Ifjúság, márc. 14. [KISZ-munka a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalatnál. Fényképekkel.]

A Viharsarok kincsei

Ott a gondolkodószék, amelyben a család — az embör — üldögélt, a támlás ágy, a csikos huzatú dunyhával. A jellegzetes szublód és a kétajtós szekrény, benne a téli-nyári ruhák szép sorjában. Még a menyasszonyi csokor is, azon mód, ahogy elhelyezték.

Csak a gazda hiányzik.

Ki tudja, mióta lakatlan a paraszti szoba-konyha. Valamikor tiszta és barátságos lehetett, má porlepte, dohos szagú, mint egy isten háta mögötti tanyasi ház, amelyből az utolsó lakó is a városba költözött. Pedig központban van: Hódmezővásárhelyen, csak hogy lakat alatt. Húsz-harminc esztendeje vagy annál is régebben. A szoba sarkában talált újságok 1910-et jeleznek. Az egyik fiókból előkerült nemzetiszínű zászlón Kun Béla neve...

Mindez arra vall, hogy az elárvult ház kisparaszti családot otthona, a feliratos zászló korteszászoló volt. A Munkásmozgalmi Múzeum munkatársai, akik gyűjtőútjukon a régi paraszti viselet, élet és gondolkodásmód tanújeleit is keresték — legszívesebben gyűjteménybe sorolták volna a különös leletet, egyelőre azonban beérték a fényképezéssel. A falumúzeumba

is beillő ház ugyanis jelenleg tabu: az örökösök állítólag máig sem egyeztek meg...

A kutatók azért ez alkalommal sem tértek haza üres kézzel. A Viharsarok, a földmunkásmozgalmak bölcsője nem hiába a történetkutatók kimeríthetetlen kútfőrása, ezúttal is nyújtott kézzel fogható emlékeket.

Egykori kubikosok segítségével eljutottak Szántó Kovács János dédunokájához, Szűcs Istvánhoz. Ő adta azt a megsárgult képet, amely szép, fiatal nőt ábrázol: Szántó Kovács Juliát, Szántó Kovács János leányát, aki a férfiakkal vállvetve kubikusként dolgozott, s apja nyomdokain haladva — de már kommunistaként — a hódmezővásárhelyi nőmozgalom kiemelkedő alakja, 1919-ben a direktórium tagja volt.

A helybeli művelődési házzal is értékes leletek bukkantak a kutatók. Feltűnt nekik a falon levő Marx-, Engels-kép régies kerete. Lemelték a két képet és annak hátlapján jól látszott a Hódmezővásárhelyi Földmunkás Egyetemes pecsétjének lenyomata. A művelődési hajléka valamikor a munkásegylet otthona volt, a képek eredete tehát nyilvánvaló. Csúpan az a kérdés: hogyan vészték át a történelem viharait? A körülményeket is tisztázzák majd az idős földmunkásokkal — akiknek igen-igen jó az emlékezetük —, az új értékes szerzeményeket azonban addig is elhelyezik a múzeum most készülő jubileumi kiállításán.

Berendezések exportja

Másfél millió rubel értékben szennyvíztisztító berendezések szállítására kapott megrendelést a Szovjetuniótól a Tatabányai Szénbányák. A nagyüzemi állattartó telepeken keletkező szennyvizek tisztítására alkalmas berendezéseket Ukrajnában szerelik majd fel az ugyancsak magyar gyártmányú sertésnevelő, illetve hizlalóépületekben.

FEKETE GYULA

A fiú meg a katonák

28.

Egész délután kóborolt, mindig a forgalmasabb utcákon. Nézte a tömördek járókelőit, nincse köztük Magda néneje, vagy Rezső bácsi. De nem találkozott velük.

Azután már nem is a járókelőket nézte, hanem a kirakatokat. A falubeli Hangya megköszöntött kirakatához képest itt azért még került nézni való. Ha más nem, hát Szálasi Ferenc képe, meg Hitler Adolf képe. Meg a sok szép, elevenzöldre festett nyilaskereszt.

Megúnta aztán a kirakatokat is.

„Édesanyám kereshet azóta — gondolta. — De úgyis azt szokta mondani: rossz pénz nem vesz el. Majd nagyot néz, ha beállítok, hogy megjártam Miskolcot, ingyen, voltam Magdáknál... Üzenhet velem haza legalább. Meg talán küld is valamit.”

Valósággal úriasszony lett Magda, üres kézzel csak nem engedi tán el. Akármilyen front-világ van, hogy jönné már az ki.

Leginkább az apjától tartott az elcsavargás miatt. Mert hirtelen kezé van az apjának.

Alkonyodott már, és még mindig nem találkozott Magdával. Rezső báccsal sem.

Ki tudná azt, melyik utcán laknak a sok közül. Annyi utca van itt, hogy ha ki is jön valamelyikük a boltba, ő éppen másfelé jár, s könnyen elmollózhetik egymást.

Felsivalkodtak a szíreánk. Csikorogva állt meg, éppen előtte, egy villamos. Mindenki lezállt róla, még a vezető is.

Nem tudta még akkor, mit jelent a szíreán, és csak bámult utánuk: mindnyájan ugyanabba a házba mentek be.

Ez aztán! Hazáig hozza őket a villamos.

Egy rendőr kiáltott rá a túloldalról:

— Hé! Gyerek!... Hallod?... Mit bámsz-kodsz? Süket vagy? Nem hallottad a szíreán?

Akkor vette észre, hogy az utca már kiürült körülötte. Azt a rengeteg járókelőt mind elnyelték a kapuk. Aki még látható, az mind egyenruhás.

Most értette csak meg, hogy légiriadó van, ugyanaz, amire otthon mostanában félreverik a harangot. De otthon nincs belőle annyi ramazur, végzi a dolgot mindenki tovább. Ebből is látszik, ijedősebbek a városiak.

Szerencséje volt ezzel a légiriadóval. Egészen besötétedett már, amikor lefűjták, amúgy sem tudott volna hová menni. És ha nappal nem találkozott Magdával, éjszaka, az elsötétített utcákon hiába is keresné.

Amikor kikérdezték a házbeli, egy terebélyes asszonyság rögtön a gondjaiba vette. Paprikás krumplit adott neki, egy púpozott tányúrral, és helyet is szorított éjszakára az óvóhelyen; a saját fekhelye mellett, egy szalmazáskon.

Nem volt több riadó, legalábbis még egyszer nem szíreánztak, mégis sokan odalent háltak az óvóhelyen; ez az asszonyság is.

Másnap kora reggel, amikor a mozgólóda elkezdődött, a takaró alól lélegzet-visszafojtva hallgatta, hogy veszekszenek miatta a háziak.

Kásás hang: — Kérem, a rendőrségnek kell jelenteni, ki van adva. Egy lépést se addig...

Az asszonyság: — Maga meg de nagyra van a rendőrséggel!... Képes rástújni még erre a gyerekre is, hogy katonaszókevény...

A kásás: — Kérem, én senkire sem sütöm rá! És kikérem magamnak!...

Belevág egy kajla beszédű, aki ao-nak mondja az á-betűt, ahogy a rádióban egyszer Tolnai Klári: — Hagyjaok maor!... Majd én feladom a kalauznak a vonatra.

Pincehang: — Ha még egyáltalán megyen arra vonat!

Kásás: — Aztán mért ne menne?

Pince: — Megyen, persze hogy megyen. Ha még el nem vágta a vonalat az oroszok.

Kásás: — Figyelmeztetem, kérem, figyelmeztetem, ez... ez...

Rikácsoló nő, messzebből: — Figyelmeztesse maga a valagát! Kicsoda maga, hogy folyton bennünket egzecéroz?!... Még illet!...

Az asszonyság: — Ha legalább a cím megvolna, a néneje. Kis száma, azt hiszi, úgy van, mint falun...

Kásás: — Kérem, én nem tehetek róla, de nekem az szigorúan ki van adva, hogy idegen nem tartózkodhat...

Asszonyság: — Jó, hát nem tartózkodhat!... Hol van itt a tartózkodás?... Nem csaphatjuk ki ezt az ártatlan gyereket az utcára, hálai, azt a rendőrség se kívánhatja el...

Kásás: — Az a helyzet, kérem, hogy nem tartózkodhat...

Kajla: — Hagyjaok maor, az isten aoldja meg!... Mondom, én elviszem, költse csak fel. Aztán feladom a kalauznak, az lesz a legtisztább...

Vasutas volt a kajla beszédű, és éppen az átlomásra ment, szolgálatba.

De nem jutottak el az állomásig. Már vagy két utcával odébb, egy szembe jövő vasutastól megtudták, hogy hajnalban csakugyan elvágta a vonalat az oroszok. És arrafelé egyelőre nem megy ki több vonat.

— No, barátocskám, most aztán benne vagy a slamasztikába — mondta a maga furcsa módján a vasutas. — Most már én is úgy látom, nincs más hátra, mint a rendőrség...

Rögtön meg is kérdezte a sarki újságárustól, nem látott-e rendőrt errefelé.

Nálunk a falun csendőrok vannak, kakastolasok, de azokat is jobb elkerülni. Összeverik a civil embert, meg a laktanya pincéjébe zárják. Amíg a vasutas lapot vásárolt, meg tanakodott az újságáruossal, hol keresse a rendőrt, ő elhúzódt tőle a sarokig.

(Folytatjuk.)